

สมุนไพรที่สำคัญบางชนิด

หญ้านวดแมว (*Orthosiphon aristatus* Miq). วงศ์ LAMIACEAE เป็นไม้ล้มลุก ลำต้นรูปเหลี่ยมมีขนสั้นๆ ปกคลุม ใบเดี่ยวเรียงตรงข้าม ดอกออกเป็นช่อกลีบดอกสีขาว

สรรพคุณ ใบและต้นแห้งต้มน้ำดื่มขับปัสสาวะ แก้โรคไต รักษาโรคนี้่ว รักษาโรคเบาหวาน

โตไม่รู้ล้ม (*Elephantopus scaber* Linn) วงศ์ ASTERACEAE เป็นไม้ล้มลุก ลำต้นแข็งตั้งตรง ใบเรียงตัวโดยรอบที่โคนใกล้ผิวดิน ดอกเป็นกระจุก สีม่วงแดงหรือขาว

สรรพคุณ ทั้งต้นแก้ไข้ วัณโรค เป็นยาฝาดสมาน แก้ไข้ แก้เหน็บชา บำรุงหัวใจ บำรุงกำหนด รากและใบต้มเป็นยาแก้อาการท้องร่วง บิด

พญาปล้องทอง (*Clinacanthus nutans* Lindau) วงศ์ ACANTHACEAE เป็นไม้เถาล้มลุกหลายฤดู ใบเดี่ยวออกตรงกันข้าม ก้านใบยาว 0.5 ซม. ดอกออกเป็นช่อที่ปลายยอด กลีบดอกสีแดง บางท้องที่เรียกเสลดพังพอนตัวเมีย

สรรพคุณ ใบสดแก้แผลน้ำร้อนลวก ลดอาการอักเสบเนื่องจากแมลงกัดต่อย รักษาอาการอักเสบเนื่องจากเชื้อไวรัส เช่น ฝี และเริม

ลิ้นงูเห่า (*Clinacanthus siamensis* Brem). วงศ์ ACANTHACEAE เป็นไม้เถาล้มลุกหลายฤดู ใบเดี่ยวออกตรงกันข้ามรูปหอก ก้านใบยาว 1.0-1.5 ซม. ดอกเป็นช่อสีแดงที่ปลายยอด

สรรพคุณ ใบสดตำหรือขยี้ทาหรือพอกแก้พิษร้อนอักเสบ ปวดฝี รากตำพอกแก้พิษตะขาบและแมงป่อง

โมกมัน (*Wrightia arborea* (Dennst.) Mabberly) วงศ์ APOCYNACEAE ไม้ยืนต้นขนาดกลาง เป็นไม้ผลัดใบ ใบเดี่ยวออกตรงกันข้าม แผ่นใบรูปรี ออกดอกเป็นช่อที่ปลายกิ่ง สีขาวอมม่วง

สรรพคุณ เปลือกเป็นยาเจริญอาหาร แก้พิษสัตว์กัดต่อย แก้โรคไต ยางจากต้นแก้บิด ดอกเป็นยาระบาย

สมอไทย (*Terminalia chebula* Retz). วงศ์ COMBRETACEAE ไม้ยืนต้น ยอดอ่อนและใบมีขนสีน้ำตาลาว ใบเดี่ยวออกตรงกันข้าม ดอกสีเหลืองอมเขียว ออกตามซอกใบ

สรรพคุณ ผลอ่อนเป็นยาระบาย ผลแก่ฝาดสมานแก้ท้องเดิน แก้ไข้ เสมหะเป็นพิษ บิด

ขมิ้นชัน (*Curcuma longa* Linn) วงศ์ ZINGIBERACEAE พืชล้มลุก มีลำต้นใต้ดิน เนื้อในเหง้าสีเหลืองอมส้ม มีกลิ่นหอมเฉพาะตัว ใบเดี่ยวเรียงซ้อนสลับ ดอกออกเป็นช่อแทงจากเหง้า ใบประดับสีเขียวอ่อน กลีบดอกสีขาว

สรรพคุณ เหง้าขับลม รักษาโรคกระเพาะอาหาร ใช้เป็นยากทาภายนอก แก้อาการแพ้

มะขามป้อม (*Phyllanthus emblica* Linn.) วงศ์ EUPHORBIACEAE ไม้ยืนต้นขนาดกลาง ใบเดี่ยว ดอกช่อสีเขียวอมเหลืองออกที่ซอกใบ

สรรพคุณ ผลสุก คั้นน้ำดื่มแก้ไข้ ละลายเสมหะ เป็นยาบำรุง แก้วหวัด กระตุ้นน้ำลาย ช่วยระบาย แก้อืดออกตามไรฟัน

กระชาย (*Boesenbergia rotunda* (L.) Mansf.) วงศ์ ZINGIBERACEAE พืชล้มลุก ลำต้นใต้ดิน มีกลิ่นหอม กาบใบสีแดงเรื่อๆ ออกดอกเป็นช่อที่ยอด สีขาว หรือขาวอมชมพู

สรรพคุณ เหง้า รักษาโรคบิด ขับลม แก้ท้องอืดท้องเฟ้อ แก้ลมตายด้าน บำรุงกำหนด เป็นยาอายุวัฒนะ

ข่า (*Alpinia galanga* (L.) Willd.) วงศ์ ZINGIBERACEAE เป็นพืชล้มลุก เหง้าใต้ดิน ใบเดี่ยวเรียงสลับกัน ดอกออกเป็นช่อที่ยอด กลีบเลี้ยงสีขาวอมเขียว

สรรพคุณ เหง้า ต้มเอาน้ำดื่ม บรรเทาอาการท้องอืด ท้องเฟ้อ และจุกเสียดแน่น เหง้าสด ผสมเหล้าโรงทารักษากลาก เกลื้อน

คูณ (*Cassia fistula* Linn.) วงศ์ CAESALPINIACEAE เป็นไม้ยืนต้นขนาดกลาง ใบประกอบแบบขนนกชั้นเดียว ดอกเป็นช่อ กลีบดอกสีเหลือง ผลเป็นฝัก

สรรพคุณ เนื้อในฝักเป็นยาระบาย แก่นกินกับหมาก

ว่านหางจระเข้ (*Belamcanda chinensis* D.C.) วงศ์ IRIDACEAE เป็นพืชล้มลุก ลำต้นเป็นไหล ใบเดี่ยวรูปดาบ เรียงสลับ ดอกเป็นช่อที่ปลายยอด

สรรพคุณ ใบเป็นยาระบาย และแก้ระดูพิการของสตรี

กระวาน (*Amomum testaceum* Ridl.) วงศ์ ZINGIBERACEAE เป็นพืชล้มลุก ลำต้นเป็นเหง้า ใบเดี่ยวเรียงสลับ ดอกเป็นช่อแทงจากเหง้า กลีบดอกสีขาว กลีบเลี้ยงสีน้ำตาลขาว

สรรพคุณ เมล็ดแห้ง รสเผ็ดร้อน กลิ่นหอม เป็นยาขับลม ขับเสมหะ ใช้เป็นเครื่องเทศแต่งกลิ่นอาหารและเหล้า

เร่วหอม (*Etlingera punicea* (Roxb.) R.M. Smith) วงศ์ ZINGIBERACEAE เป็นพืชล้มลุก ลำต้นใต้ดินเป็นเหง้า ใบเดี่ยว เรียงสลับ ดอกเป็นช่อแทงตรงจากเหง้า กลีบดอกสีแดง ทุกส่วนมีกลิ่นหอมแรง

สรรพคุณ ใบขับปัสสาวะ ผลแก้ไข้ แก้วริดสีดวง แก้อิเหน็ด ไอเสมหะ และใช้เป็นเครื่องเทศ

เร่ว (*Amomum xanthioides* Wall.) วงศ์ ZINGIBERACEAE เป็นพืชล้มลุก ลำต้นเป็นเหง้าใต้ดิน ใบเดี่ยวเรียงสลับ ดอกช่อแทงตรงจากเหง้า ดอกย่อยสีขาว ผลกลมสีแดงคล้ำมีขนคล้ายเงาะ

สรรพคุณ เมล็ดแห้ง รสเผ็ด แก้คลื่นเหียนอาเจียน ขับผายลม

पर्คำไ้ (*Drypetes roxburghii* Wall.) วงศ์ EUPHORBIACEAE เป็นไม้ยืนต้น ใบเดี่ยว เรียงสลับ รูปรี โคนใบเบี้ยว ดอกเพศผู้และเพศเมียอยู่ต่างต้นกัน ผลกลมสุกสีดำ

สรรพคุณ ต้นเป็นยาเย็น ขับและปัสสาวะ ระบาย กระตุ้นความรู้สึกทางเพศ ใบ ผล เมล็ด กินเป็นยาลดไข้ และแก้หวัด

ไฟเดียนห้ (*Asclepias curassavica* Linn.) วงศ์ ASCLEPIADACEAE เป็นไม้ล้มลุกอายุหลายปี มีน้ำยางขาว กิ่งอ่อนและช่อดอกมีขน ใบเดี่ยวเรียงตรงข้าม ดอกช่อออกที่ปลายกิ่งสีแดงเพลิง

สรรพคุณ ต้นแก้โรคหัวใจอ่อน บำรุงธาตุ ใบฆ่าเชื้อโรคเรื้อน แก้พิษฝี ขับพยาธิไส้เดือน รักษาอาการพิษซ้ำ

กานพลู (*Syzygium aromaticum* (L.) Merr. et Perry) วงศ์ MYRTACEAE เป็นไม้ยืนต้นขนาดกลาง ใบเดี่ยว ออกตรงกันข้าม ดอกออกเป็นช่อมักออกที่ปลายยอด หรือตามง่ามใบใกล้ๆ ปลายยอด กลีบดอกสีขาวเชื่อมติดกันคล้ายหมวก

สรรพคุณ ดอกแก้ท้องเฟ้อ ระวังกลิ่นปาก ขับลม เป็นยาช่วยย่อย ฯลฯ

เขยตาย (*Glycosmis pentaphylla* Corr.) วงศ์ RUTACEAE เป็นไม้พุ่ม ใบเดี่ยวและใบประกอบแบบขนนก ปะปนกัน เรียงสลับดอกสีขาว มีกลิ่นหอม ออกเป็นช่อตามซอกใบ

สรรพคุณ รากแก้พิษงู ขับน้ำนม แก้พิษฝีภายในและภายนอก อยู่ระหว่างการวิจัยเพื่อหาตัวยับยั้งไวรัสเอดส์

ยางนอง (*Strophanthus caudatus* (Linn.) Kurz) วงศ์ APOCYNACEAE เป็นไม้เถา มีน้ำยางขาว ใบเดี่ยวเรียง ตรงกันข้าม ดอกช่อออกที่ปลายกิ่ง กลีบดอกสีขาว ปลายกลีบสีแดง ผลเป็นฝักคู่ขนาดใหญ่

สรรพคุณ ยางใช้ผสมกับยาพิษชนิดอื่นทาถูกับหน้าไม้ยุงสัตว์ เมล็ดมีสารออกฤทธิ์เร็ว ใช้เป็นยารักษาหัวใจ

อินทนิลน้ำ (*Lagerstroemia speciosa* (Linn.) Pers.) วงศ์ LYTHRACEAE เป็นไม้ยืนต้นขนาดกลาง กิ่งผลัดใบ ใบเดี่ยวออกตรงข้ามถึงสลับ ดอกเป็นช่อสีม่วงสด

สรรพคุณ ใบแห้งต้มน้ำรับประทานลดน้ำตาลในเลือด แก้เบาหวาน

รางจืด (*Thunbergia laurifolia* Linn.) วงศ์ THUNBERGIACEAE เป็นไม้เถา ใบเดี่ยวออกตรงข้าม รูปขอบขนาน ดอกสีม่วงอมฟ้าหรือขาว ออกเป็นช่อตามซอกใบ

สรรพคุณ รากและเถาแก้ร้อนในกระหายน้ำ ใบคั้นน้ำนำมาช้ำยาเขียว แก้ไข้ ถอนพิษใบแห้งชงดื่มแทนน้ำชา ถอนพิษเบื่อเมา

มะหาด (*Artocarpus lakoocha* Roxb.) วงศ์ MORACEAE เป็นไม้ยืนต้นขนาดใหญ่ ใบเดี่ยวรูปรีขอบขนานเรียง สลับ ดอกเล็กสีขาวอมเหลือง ออกรวมเป็นแท่งกลม ผลกลม ส่วนของลำต้นมียางสีขาว

สรรพคุณ แก่นต้มเคี้ยวได้ปวดหาคือเป็นยาขับพยาธิตัวดี พยาธิเส้นด้าย และพยาธิไส้เดือน และทาแก้ผื่นคัน

ชำมะเลียง (*Lepisanthes fruticosa* Leenh.) วงศ์ SAPINDACEAE เป็นไม้พุ่มใบประกอบแบบขนนก เรียงสลับ ใบย่อยรูปหอกแคบขอบขนาน โคนก้านแผ่เป็นแผ่นคล้ายหูใบ ดอกช่อออกตามลำต้นสีน้ำตาล

สรรพคุณ ผลสุกสีดำแก้ท้องเสีย

กระติง (*Calophyllum inophyllum* Linn.) วงศ์ CLUSIACEAE เป็นไม้ยืนต้นขนาดกลาง ใบเดี่ยวเรียงตรงข้าม ดอกช่อออกที่ซอกใบบริเวณปลายกิ่ง กลีบดอกสีขาว ผลรูปทรงกลม

สรรพคุณ ดอกปรุงเป็นยาหอม บำรุงหัวใจ ยางเป็นยาถ่ายอย่างแรง เมล็ดให้น้ำมัน ทาถูแก้ปวดข้อ เคล็ด บวม แก้หิดและกลาก

ส้มป่อย (*Acacia rugata* Merr.) วงศ์ MIMOSACEAE เป็นไม้เลื้อย ลำต้นมีหนาม ใบประกอบแบบขนนกสองชั้น ยอดอ่อนสีน้ำตาล รสเปรี้ยว ดอกช่อเป็นกระจุก

สรรพคุณ ใบใช้ขับเสมหะแก่น้ำลายเหนียว ปอกล้างโลหิตระดู ใบและฝักต้มอาบ ฝักแก้เป็นยาสระผม

กำจัดตัน (*Zanthoxylum limonella* Alston.) วงศ์ RUTACEAE เป็นไม้ยืนต้นขนาดกลาง ใบประกอบแบบขนนก เรียงสลับ ตามลำต้นมีหนามแหลม ดอกเป็นช่อ

สรรพคุณ รากแก้พิษสัตว์ ถอนพิษงู รากและเนื้อไม้เป็นยาขับลมในลำไส้ ขับโลหิตระดูของสตรี ผลและเปลือก เป็นเครื่องเทศ

หนามแดง (*Carissa carandas* Linn.) วงศ์ APOCYNACEAE เป็นไม้พุ่มมีน้ำยางสีขาว กิ่งก้านมีหนาม ใบเดี่ยว เรียงตรงข้าม ดอกช่อออกที่ซอกใบ กลีบดอกสีขาว ผลสุกสีม่วงดำ

สรรพคุณ แก่นบำรุงธาตุ ใบสดต้มน้ำดื่มแก้ท้องร่วง แก้เจ็บปากและคอ ผลสุกเสียดอกตามไรฟัน รากสดต้มน้ำ

ดื่มขับพยาธิ บำรุงธาตุ เจริญอาหาร

โคคลาน (*Croton caudatus* Geisel.) วงศ์ EUPHORBIACEAE เป็นไม้เถา ใบเดี่ยวเรียงสลับ ตามกิ่งใบดอกมีขนสีน้ำตาล ดอกออกเป็นช่อที่ปลายกิ่ง

สรรพคุณ รากเป็นยาระบาย ลดไข้ ใบตำเป็นยาพอกภายนอก ลดไข้ แก้ปวดข้อ และปวดเมื่อยตามร่างกาย

พิลังกาสา (*Ardisia elliptica* Thunb.) วงศ์ MYRSINACEAE เป็นไม้พุ่ม ใบเดี่ยว รูปรีเรียงสลับ ดอกช่อสีชมพู

สรรพคุณ ใบแก้โรคตับพิการ ดอกฆ่าเชื้อโรค ลูกแก้ไข้ ท้องเสีย ต้นแก้โรคเรื้อน รากแก้กามโรคและหนองใน

นางไหลแดง (*Derris elliptica* Benth.) วงศ์ PAPILIONACEAE เป็นไม้เถา ใบประกอบแบบขนนก เรียงสลับ ดอกเป็นช่อ ลักษณะคล้ายดอกถั่ว

สรรพคุณ เถาเป็นยาถ่ายเส้นเอ็น ถ่ายลม ถ่ายเสมหะและโลหิต ผสมกับยาอื่นเป็นยาขับระดูสตรี รากใช้เบื่อปลา และเป็นยาฆ่าแมลง

ปีบ (*Millingtonia hortensis* Linn.) วงศ์ BIGNONIACEAE ไม้ยืนต้นขนาดกลาง ใบประกอบแบบขนนกสามชั้น ดอกออกเป็นช่อ กลีบดอกสีขาวเชื่อมติดกันเป็นหลอด ผลเป็นฝัก

สรรพคุณ ดอกขยายหลอดลม รักษาหืด

เปิ้ลน้อย (*Croton sublyratus* Kurz.) วงศ์ EUPHORBIACEAE เป็นไม้พุ่ม ใบเดี่ยวเรียงสลับ ดอกออกเป็นช่อ ยาวที่ยอด สีขาว

สรรพคุณ เปลือก ใบแก้ท้องเสีย รักษาแผลในกระเพาะอาหาร แก่นบำรุงโลหิตประจำเดือน ดอกขับพยาธิ

สมอพิเภก (*Terminalia bellerica* Roxb.) วงศ์ COMBRETACEAE เป็นไม้ยืนต้น ใบเดี่ยวออกสลับ ผิวใบด้านบนมีขนสีน้ำตาลอ่อน ดอกช่อสีขาวแกมเหลืองอ่อน

สรรพคุณ ผลอ่อนรสเปรี้ยว ใช้แก้ไข้ แก้ลม ผลแก่ แก้ไข้ แก้ริดสีดวง เมล็ดแก้บิด

สลอด (*Croton tiglium* Linn.) วงศ์ EUPHORBIACEAE เป็นไม้พุ่มใบเดี่ยว เรียงสลับ รูปไข่ ขอบใบหยักเป็นฟันเลื่อย ดอกเล็กออกเดี่ยวๆ หรือเป็นช่อ

สรรพคุณ เมล็ดเป็นยาถ่ายอย่างแรง ใบแก้กามโรค ดอกฆ่าเชื้อโรคกลากและคุดทะราด

ที่มา : เอกสารสวนพฤกษศาสตร์ภาคตะวันออก (เขานินซ์อน) ศูนย์ศึกษาการพัฒนาเขานินซ์อนอันเนื่องมาจากพระราชดำริ อำเภอพนมสารคาม จังหวัดฉะเชิงเทรา โทรศัพท์ 038-599113 โทรสาร 038-599113